

TEMESI FERENC

49/49

TEMESI FERENC (1949) Budapest

Porlóról Bébi vitt kocsival Gyulára bennünket. Az ottani várjátékokon léptem fel, humoros írással. Bébinek Vásárhely után megeredt a nyelve. Elmesélte, hogy egyszer fél napig utazott komphajón Koppenhágából Oslóba.

Te, én annyi részegyet még nem láttam együtt egyszerre. Ennyi legénybúcsú, születinapos a világon nincs. Én az anyósülésen ültem, Ilona hátul hallgatott.

Iszonyú drága a pia a skandináv országokban, az adó rajta az egekben, mondtam. Norvégiában viszont egy évig is lehetsz táppénzen, és már svéd vendégmunkások is vannak.

Tudom én, mondta Bébi, és a visszapillantóból Ilona fegyelmezett, érzelmeiket jól rejtő arcát figyelte.

Hányban volt ez, nem emlékszel?, kérdeztem.

Miért fontos ez?

Mert azon a komphajón játszott Turcsáék zenekara. Igen jó pénzért + ingyen pia.

Már nem emlékszem. A hetvenes évek vége felé, amikor végre útlevelém volt.

Turcsa elmondta, hogy csak fülldugóval tudott aludni a hajón, úgy verte a jég az ablakokat.

Ilona közbevetette:

Azon a komphajón volt kapitány az exem is.

Erre egyikünk se tudott mit mondani. Egy hajóban eveztünk ismét. De Bébi folytatta.

Éhgyomorra isznak, pedig a kaja is féláron van, mondta. Turisták, dánok, svédnek főleg. Ázsiaiak. De tudod, mitől feküdtem ki? Csönd. A kerekese székeltől. Ennyi mozgássérült nem lehet egyszerre egy komphajón, mondtam magamban. De amikor megérkeztünk, a holt részegeket ezen tölték le a kompról a járásbírók. Akiknek mindkét zsebében üveg volt. Kettőig adómentes.

És?, kérdeztem csak úgy.

A legnagyobb élményem mégis az volt, amikor rájöttem, szocialista országból érkezett magyarként, hogy itt mindent elhisznek, amit mondok. Itthon eleve azt föltételezik, hogy hazudok.

Amint beértünk Gyulára, Bébi elhallgatott. Megérkeztünk a szállodába. Mindig is szerettem ezt az alföldi kisvárost. És nem azért, mert a Szilveszterrel közösen írt kamaszkori darabunk itt kapott az Erkel Napokon aranyat. Miként Bébi is egy néprajzi dolgozattal. Ez egy fontos, térségbeli, szellemi megmérettetés volt a fiataloknak akkoriban. Míg Bébi parkolóhelyet keresett, Ill-lel beültünk a szálloda étteremébe.

Te tudod, hogy Bébi anyukájának mi volt a foglalkozása?, kérdeztem.

Nem én, mondta Ill, de kedves, jólelkű néni volt. Ill fénylő, mogyoróbarna gombszemei az ételillatban.

Paplanos segédből lett betanított munkás a kendergyárban. A felszab után. Három műszakban, napi tíz mázsa bálázott kendert kellett széttépnie,

Részlet egy készülő regényből.

és föladnia a géphez. Illnek a szokásos száraz fehérbort rendeltem, most homokot, magamnak tonikot. A kender a legszívósabb növény, tettem hozzá.

Nem az ember?, kérdezett vissza.

De igen. Például az az iszapszemű, pengeszájú véglény, Kinyérváró dr., aki évisméltésre buktatott polgazdból, ha kettőnél több igazolatlan hiányzások voltak a szemináriumán.

Képzelted, amikor marxista tárgyakból vizsgáztam az orvosin! Ill izgott-mozgott a székén. Az asztal billegett, végül a cigisdoboz tetejét hajtogattam össze, és kitámasztottam az egyik lábát.

Én kiharcoltam Kinyérvárónál a kettőt. Arról sose beszélt, hogy a Marx által leírt értéktöbbletet az állampárt teszi zsebre. Ő volt a kendergyári vezérigazgató, ahol Bébi anyja robotolt.

Az emlegetett, hajdan szőke farkas felbukkant. Rendeltünk. Ill persze halat.

Voltál te az ópusztaszeri nemzeti emlékparkban?, kérdezte tőle Bébi.

Iskoláslányként, kiránduláson, mondta Ill, akinek ezen a délelőttön mint-ha oldódott volna a zárkózottsága az újból megkedvelt cimborával. Itt ejtették szerét a magyarok az országnak.

Ötös, jeles! Azóta skanzen is van ott, vettem közbe.

Bizony, mondta Bébi, akinek fehér volt már a bajsza, mint nekem. És ha hiszed, ha nem, én terveztem újjá a klasszikus alföldi tanya mintapéldányát.

Hát az hogy lehet?, szaladt ki Ill száján.

Úgy, hogy a múzeumigazgató megbízott velem. Gimnáziumotok rettegett di-rigének a fia volt. És akkor elkezdtünk Kamónnal kóborolni, rajzolni, fényképezni a Portlód környéki tanyavilágban, persze biciklivel. És a mórakalmi homokon találtunk is két módosabb gazdaházat, amelyeknek gerendáját, ajtajait, ablakkereteit, meg amit tudtunk, felhasználtunk az újjáépítéshez. A kivitelezést is én vezettem.

Városunk két nevezetességével ebédelek, Gyulán. Ezt sem gondoltam volna, mondta Ill, s mintha szégyellné, halkán felnevetett.

Ebéd után én szundítottam egy kicsit, aztán színpadbejárás a várban, föllépés. Már nem emlékszem, mit olvastam föl, de vették a lapot. Az első sorból kimosolygó Illnek mondtam, amit mondtam. Fényes nap volt ez, az alföldi, szotyka szél, miként egy asszony, akinek megcsuszamlott az ajka, mindenféle ígéreteket sugdosott a füledbe.

Búcsút vettünk Bébitől. Miközben elkísértem a kocsiig, Bébi még megemlítettette, hogy Sárka szerint Ill rosszul viseli csóróságomat. Sose fogok annyit keresni, mint egy norvég orvos, mondtam neki mosolyogva.

Este – asszony lepedő ágy / clitoris. / rátenni uj /. nem gondolni / kollektív nem gondolni privát. No tévé, no rádió. Nem tudni híreket, Istennek hála.

Másnap lekéstük a vonatot, taxival mentünk Békéscsabára. A vasútállomáson megvettem a jegyeket Pestre. Aztán – jó szokásom – vettem egy Helyi Hírzengőt. Gyorsan más újságokat is. Mindenütt első oldalon hozták a tegnapi norvégiai tömegmászarlás hírért. Egy norvég manus, aki éveit tekintve a fiam lehetett volna, házilag barkácsolt pokolgépet robbantott a kormánynegyeden – nyolc halott. De ez csak a nyitánya volt egy embervadászatnak. Két órával később, rendőregyenruhában áthajózott egy szigetre, ahol a kormányzó Munkáspárt ifjúsági szervezetének táborlakóit, főként tiniket lőtt halomra. Aztán megadta magát persze, a kicsit későn ébredő rendőröknek. 77 embert ölt meg, egy csomót megsebesített.

Csak ültünk dermedten a váróteremben, egy cigány család meg egy nezezsüveges, virágos tarsolyt viselő fiatalember között. Ill végül hazatelefonált, hogy a gyerekei megvannak-e. Megvoltak.

Miért?, kérdeztem a vonaton.

Nem tudom. Ez pszichopata, normális norvég illet nem tesz, mondta Ill. A bevándorlást ellenezi egy olyan országban, amely az időjárást leszámítva migránsparadicsom.

Volt ez szabadkőműves, templomos lovag, lövészegyleti tag, csak akasztott ember nem, itt írják. Apropó: van nálatok halálbüntetés?

Nincs, mondta a szomorúságba süppedt Ill.

Életfogytiglani börtön?

Huszonegy év a maximális büntetés.

Ez a szemét megsebzett egy népet. A sajátját.

Ill nem felelt.

Otthon, a Cellában bekapcsoltuk a tévét. Majd minden csatornán vezető hír volt a tömeggyilkos ámokfutása. Az oslói gyászolókat mutatták.

Emlékszel a Blå Steinre, a Kék Kőre?, kérdezte Ill.

Az a találkahely a főutcán. Ez az?

A helyet elborította a virágtemető. Óriási színes szőnyeg, esőálló levelek, melyeket ismeretlenek írtak a vértanúkhöz. Özönlöttek folyamatosan az emberek. Óvodások, nyugdíjasok, a király, mindenki. Ill felsírt. Átöleltem.

Négy és fél millió kemény viking, aki nem üt vissza, de ettől csak erősebb lesz, mondtam, és összekócoltam kicsit a frufuját. Anyám, az ámok nem hazudnak!, írta Petőfi, akit csak te ismersz közülük.

•

Nem szerettem apám barátait. Igaz, nem voltak sokan. És még kevesebben jártak hozzánk. A szombat délutáni ultiparti tagjai vajon mit kezdhettek volna azzal a langaléta, nyugtalanítóan fürkészték tekintetű tizennégy éves kora kamaszsal, amilyen én lehettem 1963-ban? Azon a télen gáncsoltam el azt a véres hajú leányzót a korcsolyapályán. Fölsegítettem, bocsánatot kértem, ő megbocsátott, és ennyi. Még a nevét se tudhattam meg.

Disznóvágás lehetett, mert rendszerint az után hívta meg apám a barátait. A disznóvágás, az szent volt minálunk, egész évi húsellátmányunk függött tőle. A hentesnél jó, ha csontot lehetett kapni, meg zsírt. Amikor Németh István (akinek állítólag doktori címe volt földrajzból) jött terebélyes, hosszú téli éjszakákat betöltő tomporú, de kedves feleségével, akkor kivételesen örültem. Pista bácsi ezüstősz, alacsony férfiú volt, éles pofazacskói fölött, karvalyorrán ritka, keskeny, fémkertes szemüvegen át nézett az emberre nevető kék szemével. Jó, kicsit szúrós humora volt.

Miközben Angliában az évszázad leghidegebb telétől szenvedtek, még a focimeccseket is elnapolták, Porlódon (ahol mindig is melegebb van pár fokkal, mint az ország többi részén), a mínusz 8-10 fokos éjszakai fagy után, napközben felment 0 fokra a hőmérséklet. Sőt, a hóaplan felett a hőmérő plusz 4-5 fokot mutatott. A hó épp csak olvadni kezdett, de maradt. Akkoriban méteres havak voltak, de működött minden. Csak a vasutasok küzdöttek rendületlenül a befagyott váltókkal. A fölszálló köd résein besütött a téli nap, a hó fehérségétől ragyogott a Tündér utca.

Anyukám feltálalta a disznótorost az úribb bútorzatú „másik” szobában. Olyan volt, mint a többi disznótoros az Alföldön, kivéve a véres hurkát, amit a szüleim nem kedveltek. Párolt káposzta és a kikavart krumpli volt mellé. Még megvoltak a herendi porcelántányérok, tálak, kávéscsészék alátéttel, ami miatt anyámnak nem volt hősín menyasszonyi ruhája.

Szedjél, Ilonkám, a párodnak, mondta anyácskám.

Kigyulladt egy olajkút Algyőn, mondta apám, miközben Pista bácsi lecsapott a legnagyobb sült kolbászra, amit én néztem ki magamnak. Meg egy hús-füstölő is leégett Dorozsmán.

Az elsőt a szovjetek, a másodikat a mi tűzoltóink oltották el, mondta Ilonka néni. (Ha tudtam volna, hogy a veres hajú lányt is így hívják!) És ahhoz mit szólsz, Baba, hogy nem kell már beírnod a naplóba a tanítványaid származását?

Bizony, ideje volt, mondta anyám.

Én nem szóltam semmit, kaptam egy kisebb kolbászt meg egy rizses hurkát. Ettem. Az a lány a rókusai iskolába jár, gondoltam. Vajon hol lakhat?

Szibériából hat család, köztük nők és gyerekek jutottak be a moszkvai amerikai követségre, folytatta apám. De kiadták őket, mert a szovjet hatóságok megígérték, hogy nem esik bántódásuk.

Hol hallottad te ezt?, kérdezte Pista bácsi hunyorogva.

A fürdőben, mondta pillanatnyi tétovázás után apám. Üldözött keresztény családok voltak.

Csönd lett, mindenki tömte magába a torost a kolbász- és hurkaillatban.

És az amerikai Mariner 2? A Vénusz űrszonda eltűnéséről nem beszéltek a közfürdőben?, kérdezte Pista bácsi.

Apám válasz helyett töltött a pusztamérgesi fehérborból, ami csak a nagyon jó barátoknak járt ki.

Még nem is ittunk az újévre, mondta a poharát emelve. Koccintottunk. Én persze málnával.

Boldog új esztendőt!

Áldást, békességet, szerencsét!

Figyelj ide, Feri, mondta Pista bácsi apámnak. Változások jönnek. Még az is lehet, hogy közkegyelmet kapnak a börtönre ítélt ötvenhatosok. De ha elmondod valakinek, én letagadom! Megtörölte a száját.

Apám sápadtan nézte az üveg bor aranysárgáját, nem szólt. Ilyet még a párttagok közül is csak a kiválasztottak tudhattak.

Bizony szerencsés újesztendő ez!, folytatta Pista bácsi. Februárban mindkettőtökre feladat vár. Megtörölte a szemüvegét. Te, Feri, biztos jelölt vagy a szavazatszámlláló bizottságban a közeli választásokon. Egykori iskoládban, bizony. Hanem te, Baba, lehet, hogy tanácsstag leszel, mondta anyámnak. Hosszan, talán túl hosszan is nézte anyámat, aki sosem tudta tartani a száját.

Én? Csak a Nőtanácsba járok.

A napokban meg fognak keresni a városházáról, mondta Pista bácsi az ezüst kezelógombját csavargatva. Ha gondod van bármiben, szívesen segítek, tette hozzá.

Te, honnan tudod ezt, Pista?, kérdezte apám. Arca mint a fagyos ing.

Hát nem az Anna fürdőből, az biztos. Maradt még egy-két jó magyar emberem a toronyalján.

A két szobánk most nagyobbnak tűnt, mint általában, ha többen voltunk benne négyenél. Tényleg: a nővérem nem is volt otthon. Csönd lett.

Ugye, megengeditek, hogy ezzel a fiatalemberrel sakkozzunk egy kicsit, kérdezte Pista bácsi, a további kérdések elől kitérve. Apámékat az általa hozott hírek meglepték. Talán megváltozik megbélyegzett életük. Hitték is, nem is. Igazából hinni akarták. Azt viszont jól tudták, hogy volt egy közös szenvedélyünk Pista bácsival: a sakk. Kegyetlen játék, akár az élet meg a háború, amelyben fogott bábu lép, mint a szerelemben. Egy rossz lépés, és vége. És még ráadásul szép is. Egy nyolcadikos fiú számára, aki a városi úttörő bajnokságon holtversenyben második lett, mindenképpen.

Átmentünk a nappaliba, ahol a sarokban nagyképernyős Orion tévé bámult vakon a világba. Apám íróasztalára terítettem a viaszkosvászon táblát, a Nárácsit ábrázoló antik bronzszobor másolata és apámnak az újsághalom tetjén trónoló totókulcs-füzete közé. A szürke írógépet hátrébb toltam, a fém-

tokos villamosbérletemet a farzsebembe tettem. A szépen faragott, igazi porlódi íróasztal lapja üvegből volt.

Isten nem kockázik, de a végzet sakkozik, mondta Pista bácsi, és ádázul mosolygott. Csak túl későn veszed észre, hogy a királyából is királynőt faragott.

Pont az ilyen megjegyzései miatt kedveltem. Sütött a téli nap, de már nem volt ereje. Mint egy öregembernek, aki már csak a szemével vétkezik. De a hó a függönyön is átragyogott. Előhúztam az újságkupacból a Vidék Vidéke múlt vasárnapi számát. Megfejténék ezt a rejtvényt? Nekem sehogy se megy, Pista bácsi.

Inkább játszunk, mondta az öreg, aki a szegycsontomig ért. Rendszerint meg tudtam verni, tán ezért is erőltette a játékot. A sötét parasztot rejtő öklére ütöttem. Állva játszottunk. Én háttal álltam az ablaknak, apám könyvespolca mellett, ahol legalul a Tolnai Világlapja lexikonjai feketélltek.

Sakkban a Vörös Meteor az első, igaz?, kérdezte Pista bácsi, és spanyolt nyitott, mint mindig. És mi van a jó porlódiakkal?

Az NB II Keleti Csoportjában a VESE tizenegyedik.

Szégyen, mondta ajkbiggyesztve. Maróczy szülővárosában.

Munkásököl, vasököl, ma már az is könyököl, mondtam évődve. A barkács-szakkörben hallottam, tettem hozzá.

Akkoriban, vagy két évig rovátkált, nyomtatott jegyzőtömbbe írtam a sakkmeccseimet, ceruzával. A dátumot is onnan tudom. 1963. január 3. volt. Nem másolom ide a lépéseket, mert őszintén szólva nem hiszem, hogy követni tudnátok, pláne azt, hogy lejátszanátok a meccset, gyerekek. Ti már tudjátok, hogy egy számítógép meg tudja verni a világbajnokot is, mi még csak nem is sejtettük, hogy ez lesz belőle. Nem tudtuk, hogy ez lesz az év, amikor Kennedyt, az amerikai elnököt lelövik, a Beatlest meg másnap föl. Ilyen tudatlanul is beáldoztam néhány parasztot, és a 33. lépésben a sötét vezérrel, magyarul királynővel bemattoltam.

A visszavágón, amelyben én az angol megnyitást választottam, kicsit alábecsültem ellenfeletem. Nem is tudtam, hogy mennyire. Túl sok minden járt egyszerre a fejemben. *If I had a hammer, I hammer in the morning, hammer in the evening all over this land...* Ez a vadiúj szám ment a fülemben megállíthatatlanul. Vagy tán túl sokat gondoltam a veres hajú leányzóra. De nem ezért adtam föl a partit a 46. lépésben. Ne keressünk kifogást.

Eddig egy-egy, szólt át Pista bácsi a szüleimnek és a feleségének, akik a porlódi operabemutatóról, igazi babkávéról, *Mici néni két életéről* és más fontos dolgokról cseréltek eszmét. A döntőt már legyetek szívesek, várjátok ki!

Közben – lement a nap a maga járásán, sárgarígó szól a Tisza partján. Csak a dalban szólt naplemente után, a dalban minden lehet.

A királynő a legerősebb bábu, akár az életben, de mindig a király életére megy ki a játék, mondta Pista bácsi, és röviden, gonoszul felnevetett.

A nyertes az, aki az utolsó előtti hibát követi el. Már nem tudom, melyik nagymester mondta. Most én nyitottam a királygyaloggal, és ez meglepte Pista bácsit. Mindig a királynő oldalát forszíroztam. Ment-mendegélt a parti, kemény pozícióharcok közepette, Pista bácsi a szicíliai védelem bunkerébe bújt, de egy tisztáldozatom elfogadása után csak szorítottam, szorítottam az ő királyát a vezérrel a matt felé. Leütöttem a bástyáját, mert kellett nekem a h8-as mező. A szerelem mezeje. Hej, miért van neked olyan égővörös hajad, te névtelen lány! Pista bácsi nem adta föl. Ez feldühített, mert azt jelezte, szerinte nem biztos, hogy be is tudom fejezni, lehet, hogy elnézem az állást. 80 lépésre való hely volt nyomtatva egy akkori játszmatömbön, én még háromszor kettő téglalapot húztam ceruzával hozzá. A 83. lépésben aztán Vezér b8 sakk-matt.

Sakkba került ez nekem, mondta Pista bácsi gúnyorosan. A kezét nyújtotta, de most már nem mosolygott. Ettől függetlenül egy év múlva kölcsönadta nekem Salinger *Zabhegyezőjét*. A bukott, magányos kamaszról szóló regény úgy hatott rám, mint az íróra Tolsztoj meg Csehov. A hamburgert úgy fordították benne, hogy húsos szendvics. Mert mi legföljebb Hamburger Jenő elvtársról tudtunk az 1919-es kommünből. A borítón a cím szótagonként egymás alá volt írva, emlékszem. Olyan bőrdzsekije, kék farmere, piros baseballsapkája senkinek se volt Porlódon, mint a címlapon háttal álló kamasznak. Itt egy rendes amerikai történet véget is érne.

De ez egy magyar történet. Itt fél évszázadba telt, míg megtudtam, hogy apám két fő besúgója a legjobb barátai közül került ki. Az ártalmasabb Pista bácsi volt, az ifjúkori kenyeres pajtás. Neki ördög ült a szívében, mert jelenteni is többféleképpen lehet. Pista bácsi ártótisztje, a téglagyári művezető csinált „különösen veszélyes elemet” apámból, mert úgy kellett nekik az ellenség, mint egy falat kenyér. De a börtönre Pista bácsi szavazott, amikor anyám kifejezte neki, amit nem tudhatott ő se: be akarták szervezni az urát. Ez kettőtől öt évig gyógyult akkoriban. Az elvtársak azonban úgy döntöttek, szabadlábban több hasznot hajthat szegény apám.

Pista bácsi bizony a sakkpartijainkat is megemlítette, hogy éreztesse, mennyire beépült a család bizalmába. Így tudtam azonosítani. Jelentéseiből mellékesen kiderült, hogy engem, a baloldali beatlázdát kedvelt. De ő volt az is, aki végül magába zárta az én becsületes, mit sem sejtő apámat. Ám a legfőbb sakkjátékos még apám életében gondoskodott Pista bácsi partijának végjátékáról. Aki elvált Ilonka nénitől (ezért apámék mint jó keresztények megszakították vele a kapcsolatot), elvette egy tanítványát (aki az egyik jelentvényeit olvasgató ártótiszt lánya volt). A három fejjel magasabb nő gyermekét is szülte neki. Pista bácsit a saját királynője mattolta be.

Évekkel ezután a belváros egyik legszebb helyén fekvő – államosított – házunkat lebontották, és négyemeletes, acél-üveg postapalotát húztak fel a helyén. Apám a régi épület egyetlen tégláját építette a saját, kicsiny házunkba, és kapott egy telefonvonalat cserébe. A téglá mindig gúnyolódott ezen jelentéseiben. Mégis, valamiért ezen postapalota tetejéről vetette le magát, 1979-ben. A kínai sakkban is elérheti a paraszt az utolsó sort, mégse lesz belőle tiszt. Marad, ami volt: paraszt a mező szélén, akinek már nincs visszaút. És ő, a 66. lépésben, föladta. Elment Kukutyinba – ami Porlód mellett van a Maros-parton – zabot hegyezni.

•

Aznap lomtanítás volt a Margit körúton. Márk nem tett ki semmit, lelki lomít végzett éppen, vagyis írt. Őt még úgy nevelték: ne dobj ki semmit, még jó lehet valamire.

Ill megjött az édesanyjától, aki már megtudhatta, hogy újra együtt jár a kamaszkori szerelmes pár. Nem ujjongott éppen, de Márk minden könyvét kikölcsönözte a könyvtárból.

Mik ezek a szemétkupacok itt a körúton?, kérdezte Ill.

Évente egyszer ingyen elviszik a fölöslegessé vált cuccokat. Nálatok nincs lomtanítás?

Ill válasz helyett kérdezett: De miért őriz minden rakást valaki?

Mert kocsival jönnek a főnökök, és megmondják, mi az érték a limlomból.

Én láttam egy tonett hintaszéket. Nekem is jó volna! Ill lepakolta a gyümölcsöt, amit az anyjától hozott. Már meg akartam kérdezni, ez kinek a képe. Ill rámutat az egyikre, ami az ajtó fölött van.

Ismered, mondta Márk.

Porlódi?

A Ságvári gimibe járt, mint mi. Csak öt évvel korábban.

Akkor nem ismertem.

De igen. Volt egyszer egy közösen tartott énekóra kizárólag Bartókról. Nem emlékszel? A Szécsi Jóska bácsi tartotta.

Rémlik valami, mondta Ill, miközben almát hámozott.

És az öt képből álló Cantata Profanára se emlékszel? Ezeket a Zoltánfy-képeket vittük mi a Kalmár professzorék lakásáról a gimnáziumba.

Laci bácsi volt az első magyar kibernetikai tanszék megalapítója. Ill végre közbevághatott. Ő számítástudománynak hívta. Apukám jól ismerte őt. '64-ben, mikor mi elsősök voltunk a gimiben, már működő számítógép volt Porlódon.

Emelkedjünk vissza Zoltánfyhoz! Az az öt kép volt az első, amit tőle láthattunk. Begombolta farmerdzsekije zsebeit. Szóval, Zoltánfy. Emlékszem, egy porlódi nyári tárlaton fedeztük fel magunknak. Hányban is?

Ill kivágta az almából a magházat. De mi ez a kép?

Mit látsz rajta, Iluska?

Ha még egyszer így szólítasz, Maroknak foglak hívni! Ill büszke orra felfelé mutatott. Különben zöldes-barnás, lankás táj, a fák között megbújó kis ház. Még az ég is olyan barnásszürke. Az előtérben mező. Na és itt jön az én kérdésem. Még mindig jó fogakkal, harsogva harapta az almát a norvéggá vált lány. A mezőn hozzánk közelebb, a kép alján van egy festőállvány, amin a képen látható táj van lefestve. Csak a közepén van egy barna, hosszú hajú, meztelen lány. Még a puncija is kilátszik a sásból.

Segítek. A kép címe *Plein-air*.

Hát a cím se segít.

Nem azt tesszük a kirakatba, amit el akarunk adni, mondtam. Te szépen leírtad, amit látsz, de a kép a szó előtt van. Ma, az online kultúra idején látszik csak igazán, mennyire. A tagolt beszéd kialakulása előtt az ősföstő már rajzolt a barlang falára.

Most ne beszélj mellé. Egyszerűen mondd, mint egy barlangrajz.

Na jó. Ez egy szürrealista kép a képben. Olyan alföldi szürreál. Zoltánfy utolsó korszakából. A modellről nem beszélek.

Kérsz almát?

Kérek. Márk énekelni kezd egy múlt századi slágert: *Almát eszem, szerelmünk széjjel szakadt / Nem jöttél el, neked egy se maradt...* Találós kérdés: mi a közös Bébiben, a barátunkban és Pistában?

Szabad a gazda.

Mindkettőjük atyja címfestő vala. Negyven év a MÁV-nál, hajaj!...

Hogy te *mikeket* tudsz! A régi, közös kifejezésük felvidámította a lányzatot. Ha szerinted '44-es volt, akkor most ő hatvanhat, folytatta Ill.

Hát ez az, hogy nem.

Ne csigázz. Most nem írsz!

Odaült a lány mellé, megfogta a jobb kezét. Ez elment vadászni...

Te!

Jól van. Elmesélem, ha van türelmed.

Nekem, ennyi beteggel a listámon? Abból vagyok.

Messziről kezdem. Volt egy szobor Őrvidéken, vagyis Burgenlandban. Egy ideiglenes szobor. A múlt század nyolcvanas éveinek végén, úgy egy-másfél évig. Egy téglaszínűre kiegészített farmotoros Skoda karosszériájának roncsa volt. A sógorok otthagyták az országút mentén. A magyar autósok tüntetően lassítottak és dudáltak mellette. Még azt a diszkót is láttam, ahonnan kijött az az osztrák srác részegen, és a Mercijébe vágta magát. Nem is látta tán a másik kocsit, amibe hátulról belehajtott, úgy, hogy az lerepült az útról. Kapott pár hónapot érte.

Rossz szokás: Márk kattogtatta a kezében lévő golyóstollat.

Zoltánfy – most már tudd meg, a legjobb szegedi barátom – a nagyobbik lányával tartott Bécsbe, onnan Németországba azon a végzetes augusztusi napon. Marcsi kirepült, és megmentették, de Pityu bennégett. Egyet azért hozzatnának: aki hátulról ilyen ütést kap a kocsiban maradván, az már nem élve ég el. Tudom.

Neked minden barátod meghalt?

Nem. Csak a színe-java. 1973-ban ő volt az egyetlen porlódi, aki a régi 5-ös úton látta a mi autószerencsétlenségünket Katival. Tehát amikor először találkoztunk, én éppen halott voltam. Pityu látott az országút mentén kiterítve, mint később elmondta nekem, látta a roncsokat is. Volt ideje, az utat lezárták.

Hagyjuk a halálokat, túl sokat láttam, beszéljünk az életről. A kalotaszegi párnát tette a háta mögé, és Ill nekidőlt. Nem mondtam neki, hogy ez alatt a huzat alatt egy másik, kopott, lilás, népi mintákkal, Kati párnája volt, amit a halálakor a kollégiumból hoztam el. Egy évig őrizte a parfümjé illatát. Illnek szabad volt Kati párnájának támaszkodni.

Emlékszel még a viharkabátos korszakra?

Mit gondolsz? Ez olyan világosbarnás, vastag vászonból készült, a vizet nehezen átteresztő, nagyzsebb kabát volt az ötvenes években. Az uralkodó osztály, vagyis a melósok kedvenc viselete szabadon választható volt, mert nem volt más.

Én is ebben jártam gyerekként. Ez a nagyon szegényeknek téli viselete is volt. Nekem nem. Zoltánfy Pityu '958-ban megnyerte a Népszabadság gyermekrajzpályázatát. A filmhíradóban egy viharkabátos serdülő vette át a díjat. Ez a kabát szimbolikusan is rajta maradt, mint a vidékiség. Mert bár a győzelemmel együtt járt a pesti képző- és iparművészeti gimnáziumba való felvétel is, de ezt sem ő, sem alsóvárosi szülei nem tudták. Na, ez a vidékiség.

Befutott ő Pesten egyáltalán?

Látod, te is így kérdezed! A hetvenes évek elején, az egyetlen létező tévécsatornán, a TV Galériájában egy mindenható művészeti író mutatta be a képeit. Pityu negyven perc alatt országos hírvé festő lett. A komcsik – lehet, hogy sznobériából, de – tisztelték a kultúrát. Aztán jöttek sorra a pesti, vidéki kiállítások.

Milyen volt hétköznap?, kérdezett Ill, az egykor s azóta is eminens tanuló.

Civilben? Jóképű, barna, kékszemű. Művelt, szerény és hallgatag ember volt. Ötvenhatban is, amikor az öccse ollóval piszkálgatta egy kézigránát gyutacsát a vasárnapi ebédnél, és ijedében az asztal alá dobta, Zoltánfy Pityunak a dobhártyája is megrepedt; nemcsak a lába lett tele szilánkkal, mint a család többi tagjának. Mert ő a családi asztalnál is hallgatott. Olyan volt, mint amilyen te lettél Norvégiában.

Csönd. Ilyet se mondott még a bunkó macsója a babája előtt.

De azért, ha váratlanul állítottam be hozzá, mindig teljes hangerővel szólt Chuck Berry, Gerry Lee Lewis, Fats Domino, Little Richard – na meg a Rolling Stones. Persze Zoltánfyéknak is volt valamikor zenekaruk a tanárképző főiskolán, ő játszott is benne. Később jöttem rá, hogy neki a Rolling őrizte meg a beatkorszakban a rock 'n' rollt. A lassú számaik közül még én is énekeltem párat tizenévesen.

Egyszer se hallottalak énekelni. Mármint zenekarban.

Ezt te nem érted. Egy beatbanda énekesének legalábbis magányosnak kell látszania.

Szóval ezért...

Ezért. De hallgatott ő Vivaldit, Corellit, Pergolesit, Respighit is eleget. Én csak egy röneszánysz kismestőr szeretnék lenni, ez volt az egyetlen mondat,

amit többször is hallottam tőle. Szerénytelen mondat, mert a trecento meg a quattrocento idején kismesternek lenni is nagy tisztesség volt.

Rágyújtott a hím-pellér, de ki is ment a lodzsára. Néhány szál női cigaretta már engedélyezve volt naponta. Kátrány: 1, nikotin: 0,1%.

Neki Magritte-hoz több köze van, mint az alföldi festőkhöz együttvéve, mondta Márk a zajból visszalépve. A németalföldiek is alföldiek, ezt ő látta legtisztábban a magyar piktúrában.

Kivette *Por* című munkátskájának első kötetét a könyvszekrényből.

Látod, az ő „Kocsma” című képe lett a borító, amelyen az alföldi realista ábrázolást megemeli az alakok némasága. Tömve a kocsmá, együtt vagyunk még itt, de már nem tudunk mondani egymásnak semmit.

Ez a kocsmá ott volt a nagypályaudvar mellett.

Ötös, doktornő.

Ill most körtét hámozott.

Pityut a szürrealizmusban is az a festői módszer érdekelte, amely alkalmas volt az ő világának elmondására, folytatta Márk. Mert mesemondó volt ő, mint Süli András, az okosok által naivnak nevezett festő, aki Porlódon halt éhen, a hatvanas évek végén. Egy hetet késett az a nagydíj.

Még én is ismertem azt a bácsit a Szent István téri piacról, ahol egy giccsfestőnőnek robotolt éhbérért. Ő is meghalt?

Az ember halandó.

Volt valami, amit megbántál Zoltánfyval kapcsolatosan?

Igen. Bűnöm az volt, hogy megpróbáltam Pestre csábítani. Úgy éreztem, hogy Porlódon, ahol csak azt veszik észre, akinek a fővárosban már neve van, nehéz továbblépni. Szelíden mosolygott rajtam: ő meg Pest! Aki inkább éjjel hazakocsizott, csak hogy még aludni se kelljen ott, ha kiállítása nyílt. Nem mehetett el Porlódról – ezekből az emberekből táplálkozott.

Pipiskednie kellett Pityu egyetlen albumáért, ami megmaradt neki. Nem mondta meg Illnek, hogy ő írt hozzá előszót.

Tudod, mi tetszik legjobban benne?, kérdezte Ill, ahogy belelapozott.

Csönd.

Hogy emberek vannak a képein.

Embert képezni a legnehezebb a festészetben, mondta Márk, aki néha, titokban, még okosnak tartotta magát. Képiró volt Pityu, a szó mindkét értelmében, a gazdag porlódi kézművesség és a kifogyhatatlan irodalmi kincsesláda letéteményese.

Főzől ebédet, vagy elmegyünk, hangzott a kérdés.

Megyünk. A Paksi halászcsárdába.

Norvégnak halat? Messze van?

Másfél sarok.

Tudod, a legjobban a hangja hiányzik, mondta Márk a liftben. Nézték magukat a tükörben. Az ő édesnemes, paprikás, szegedi beszéde, az. Mi mindig őztünk egymással. Odalenn megnézte a postáládáját. Üres volt, s ennek örült. Tudod, '88-ban Kína és Amerika között egyetlen napom volt itthon. És akkor egy közös szegedi barát fölhívott a hírrel. Eszembe jutott az is, hogy könyveim ruhái az ő képei voltak, és most hogy lesz ezután?

Már a halászcsárda kerthelyiségben ültek, hátul.

Pityu réges-régen úgy festett, ahogyan én csak szerettem volna írni. Hattott az első regényemre is. Bár ezt nem vettem észre akkor. A hal nem tudja, milyen a víz nélküli élet.

Kivéve, ha kifogják, mondta Ill. Én csak halászlevet kérek.

Tudod, mit mondott Pityu a saját realizmusáról? Olyan élményeim és tapasztalataim vannak, mondta, gyerekkoromtól fogva, hogy csak erről tudok hitelesen mesélni.

Mint te.

Mint én, így van. De milyen sors volt az övé? Megtaláltam az én kajámat: Budapest bélszín. Porlód kicsibéjén, Deszken a róla elnevezett iskola előtt szobrot kapott. Ahelyett, hogy ontaná az érett remekműveket. Mint a 44 évesen elszállt Saint-Exupéry, D. H. Lawrence vagy Francis Scott Fitzgerald.

És Jackson Pollock? Ill letette az étlapot. Ő is annyi volt, amikor autóbalesetben meghalt. Ha jól emlékszem.

Márk őszinte ámulattal nézett kedvesére. Nem az számít, mennyi ideig, hanem az, hogyan szerepelünk Isten színjátékában, mondta.

Rendeltek.

SIMON ZSOLT, Juhász, 2010

